

O'ZBEK VA INGLIZ TILLARI IDIOMALARNI TAQQOSLASHNING LINGUAL TAHLILI

Qahramonova Dilorom Abdiaziz qizi

O'zbekiston Davlat Jahon Tillari Universiteti Magistratura yo'nalishi

Annotatsiya: Frazzeologiya har qanday tilning ajralmas va eng boy qismidir. Biz idiomalarda ko'ramiz til shakllanishining tarixiy belgilari, madaniyat va ta'limning o'ziga xos xususiyatlarini topadi tilning rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Idiomalar asl xarakterga ega, u tarjima tilida analoglarni topish juda qiyin. Masalan, bilan birga ingliz va o'zbek frazeologiyasida sof milliy iboralar, ko'plab xalqaro tarjimada tegishli ma'noni topishga yordam beradigan iboralar. Har qanday frazeologik fond til-bu aniq ustunlikka ega bo'lgan mahalliy va qarzga olingan iboralarning murakkab konglomerati birinchilaridan. Ba'zi idiomalarda stilistik elementlar - oldingi davr vakillari saqlanadi, vaqtning ustuvorliklarini aks ettirish. O'zbek va ingliz tillarining frazeologik tuzilishi tillar juda xilma-xil, ammo o'xshash ma'noga ega. Uning katta qismi quyidagilar tomonidan amalga oshiriladi milliy va tematik semantikaga ega birliklar. Maqolada qiyosiy jihat semantik o'zbek va ingliz tillari idiomalarining xususiyatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Iboralar, frazeologiya, ingliz tili, o'zbek tili, tahlil, taqqoslash, tilshunoslik.

O'zbek tili O'zbekiston Respublikasi tarixi davomida rivojlangan. Bu davrda vaqt u juda ko'p sonli frazeologik birliklarni to'pladi, ular odamlar muvaffaqiyatli deb topdilar, qiziqarli va hali ham ulardan foydalangan. Shunday qilib, tilshunoslikning maxsus bo'limi mavjud ediphraseologiya, mustaqil ahamiyatga ega bo'lgan barqaror iboralar to'plami. Ingliz tilini o'rganish butun dunyo bo'ylab keng tarqalgan va bugungi kunda ingliz tili bilimlari va nutq qobiliyatlari haqiqatga ehtiyojdir. Ingliz

frazeologiyasini bilish ikkalasini ham o'qishga majbur qiladi publitsistik va fantastika yanada tushunarli va juda oson. Oqilona foydalanish idiomalar nutqni yanada ifodali qiladi. Inglizcha frazeologik birliklar so'zma-so'z tarjima qilingan, ammo o'zbek tilidagi kabi ma'noga ega qayta o'ylab, mustahkamlaydi motivatsiya va ingliz tilini o'rganishda katta ta'sir ko'rsatadi . "Idiomalar bilan, xuddi turli xil ranglarning yordami, tilning axborot jihati a bilan to'ldiriladi bizning dunyomizni, hayotimizni sezgir-intuitiv tavsiflash " V. A. Kabulianskiy o'z kitobida taklif qildi Chet tilini o'rganish orqali "zamonaviy inglizcha idiomlarning qisqacha lug'ati", odam bir vaqtning o'zida ikkita milliy madaniyatni o'zaro bog'laydi: mahalliy va xorijiy. Yaxshi bilim chet tilining idiomalarini bilmasdan imkonsizdir. Frazeologiya har qanday tilning ajralmas va eng boy qismidir. Idiomalarda biz tarixiy ko'ramiz tilni shakllantirish belgilari, madaniyat va ta'limning o'ziga xos xususiyatlarini topadi tilning rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Idiomalar asl xarakterga ega, u tarjima tilida analoglarni topish juda qiyin. Masalan, bilan birga ingliz va o'zbek frazeologiyasida sof milliy iboralar, ko'plab xalqaro tarjimada tegishli ma'noni topishga yordam beradigan iboralar. Har qanday frazeologik fond til-bu aniq ustunlikka ega bo'lgan mahalliy va qarzga olingan iboralarning murakkab konglomerati birinchilaridan. Ba'zi idiomalarda stilistik elementlar - oldingi davr vakillari saqlanadi, vaqtning ustuvorliklarini aks ettirish. Frazeologik tarjima tarjima matnida barqaror birliklardan foydalanishni o'z ichiga oladi ingliz tili birligi va tegishli birlik o'rtasida turli darajadagi yaqinlik o'zbek tilidan-to'liq va mutlaq ekvivalentdan taxminiy frazeologik yozishmalarga. Ushbu tarjima usuli haqida ko'proq gapirish uchun biz ta'rifni beramiz frazeologik ekvivalent. Frazeologik ekvivalent-bu tarjimada frazeologizm til, barcha ko'rsatkichlar bo'yicha tarjima qilingan birlikka teng. Odatda, kontekstdan qat'i nazar, u bir xil g'oya va stilistik ma'nolarga ega bo'lishi kerak bo'ladi, nisbiy iboralar o'rtasida ma'no mazmuni jihatidan farqlar bo'lishi kerak, stilistik munosabat, metafora va hissiy-ekspressiv rang, ular bo'lishi kerak

taxminan bir xil komponent tarkibi, bir xil leksik bir qator borgrammatik ko'rsatkichlar: kombinatsiya (masalan, talabiga nisbatan odorality/inanimity), bir xil grammatik toifaga mansub, foydalanish, bilan bog'lanish kontekstli so'zlar-sun'iy yo'ldoshlar; va boshqasi-milliy rangning etishmasligi. Idiomaning internatsionalizmga bog'liqligi uning to'g'riligini ta'minlash uchun etarli emas tarjima. Birinchidan, ingliz tiliga kiritilgan barcha " xalqaro birliklar " o'zbek tilida mavjud emas. Ikkinchidan, tarjimaning bir xil yo'liga qaramay-hisoblash, hali ham kichik rasmiy mavjud ekvivalentlar o'rtasidagi farqlar (ibora-murakkab so'z ,jumla-jumla bo'lmagan qurilish, turli qo'shimchalar va boshqalar.) va bu ba'zan tarjimonni juda yaxshi qiladi analoglarni topish qiyin. Masalan, "qo" yniga qo " l "ning o" zbekcha ekvivalenti solmoq "ingliz tilida" har bir pirogda barmoq bo'lishi " - jumla dizaynining tarjimasini (bu o'zbek tilida ancha keng tarqalgan). Uchinchidan, nisbatan kam bo'lsa-da, ekvivalentlar birdan kattaroq bo'lishi mumkin va keyin tarjimon avtomatik ravishda uning o'rnini bosa olmaydi ekvivalent bilan birlik. Frazeologik birlik ma'nosida shakllangan so'z the ning ishlatilishidan kelib chiqadi so'z to'liq yoki qisman. Masalan, kimningdir fikrini tushunishga urinish bu nima ekanligini aniqlash. Natijada, boshqa tarkibni ifodalash uchun bepul kombinatsiyalar birlashtiriladi bu tushunilgan narsaga o'xshaydi va qurilma idiomaga aylanadi. Yoki " barmoq bor pirogda " idiom iborasi bir xil munosabatni ko'rishi mumkin. Xuddi shu frazeologik birlik ham kompozitsion, ham ifodali bo'lishi mumkin. Bu hodisa juda keng tarqalgan va asosan strukturaning ulushini o'zgartirish orqali sodir bo'ladi frazeologizm. Misol uchun, ingliz "cheer" bir phraseologism hisoblanadi "ko'mir ko'mir" o'rnatilgan birikma bilan; lekin bu ingliz tilida sodir bo'lmaydi, chunki uning ma'nosi bor tubdan o'zgardi: u hamma narsaga katta g'amxo'rlik qildi - bolalarga g'amxo'rlik qildi Yuqorida keltirilgan misollardan a ning ifodasi aniq frazeologik birlik nafaqat undagi leksemalarni, balki shuningdek, frazeologiyaning doimiy komponenti sifatida ularning mavjudligi morfemalari birlik. Chunki morfemalar leksemalar bilan birga ning ichki grammatik tuzilishi hisoblanadi idioma. Faqat nutq bilan bog'liq ravishda qo'shilgan qismlar rejaning bir qismi emas

idiomaning ifodasi. Misol uchun, "shumliging o'zingning boshingga yetsin" – bir iborani a deb tushunish kerakligini aytganda, "g'oyalaringiz boshingizda bo'lsin" idioma, stilistik ifoda, leksema va morfemalarni ifodalash uchun tuzilish; bu qo'shilgan frazeologizmdagi qo'shma nutq bilan kesim sifatida bog'lanish; Shuning uchun u emas idioma ifodasi tarkibiga kiritilgan. Materiallar va usullari. Idiomalarni ilmiy o'rganishda tilshunoslikda tarqatishning umumiy usuli quyidagilar bo'lishi mumkin ishlatilgan. Idiomalarning tarkibiy va semantik xususiyatlari batafsilroq o'rganilgan tarqatish usuli. Bundan tashqari, idiomalarni o'rganishda quyidagilarni olish kerak tarkibning tuzilishiga nisbatan ularning semantik va tarkibiy xususiyatlarini hisobga oling til va uning ifoda tuzilishi. Tarkibini ko'rib chiqishda frazeologik birliklar, ular orasidagi bog'lanish turlarini hisobga olish kerak o'xshashlik usulidan foydalangan holda ularning tarkibiy qismlari, bog'lovchi so'zlarning tabiati. Ushbu asarda biz idiomalarni so'z bilan bog'liq ikkala tilning nominativ birligi deb hisoblaymiz semantik va grammatik jihatdan o'ziga xos shakllanish, barqarorlik va takrorlanuvchanlik bilan. Bu bitta mazmunli tushunchani ifodalovchi ikki yoki undan ortiq so'zlarning birikmasidir. Har qanday semantikaning bir turiga ega bo'lgan til, frazeologik birliklar ajralib turadi-qiyamati ish. Ushbu birliklar, bizning fikrimizcha, bizni mashhur va eng ko'p ishlatiladiganlar sifatida tavsiflashimiz mumkin. Ish toifasi asosiy madaniy universallardan biri bo'lib, uning rasmini aks ettiradi umuman olganda, har bir millat va milliy tilning lingvistik manzarasi. Turli tillarning universallarini aks ettiruvchi til vositalarini taqqoslash quyidagilarga imkon beradi til tuzilmalarini Solishtiring, o'xshashlik va farqlarni toping. Bu holat tadqiqot ishimizning mavzusini dolzarb qiladi. Biz o'zbek va ingliz tillaridagi bir qator idiomalarni turkum bilan tahlil qildik o'zbek va ingliz frazeologik lug'atlaridan tanlangan "ish" ma'nosi.

get/go/set to work (on smth) – ishga kirishmoq

a bad workman quarrels with his tools -yomon kosib bigiz tanlar

out of work - ishsiz, bekor

many hands make light work – ko'pdan quyon qochib kutilmas

no bees, no honey, no work, no money – mashaqqatsiz baxt kelmas, mehnatsiz taxt kelmas

care killed the cat - ish qaritmaydi, balki g'am qaritadi

such carpenters, such chips - mol egasiga o'xshamasa, harom o'ladi

if you agree to carry the calf they'll make you to carry the cow

- yog'oshning bo'shini qurt yer; daraxtning mo'rtini qurt yer

burn the candle at both ends - kuchini bekorga sarflamoq, kuch berib ishlamoq

burn the midnight oil - kechasi bilan uxlamasdan ishlamoq

Shunday qilib, agar tillar qarz olish bilan bitta asl manbaga qaytsa, gaplashish mumkin juda tanish bo'lgan bunday idiomalarning majoziy va stilistik o'xshashligi haqida o'zbek va ingliz tillari uchun biz ularning kelib chiqishi haqida o'ylamaymiz. Biroq, tarjima tildan tilga tez-tez o'zgarib turadi, bu juda qiziqarli hodisa Ingliz va o'zbek tillari. Shunday qilib, biz quyidagi iboralarda tasvirlarning farqini ko'ramiz:

To make a mountain out of a molehill-make an elephant out of a fly

A piece of cake-a simple matter

dun's the Mouse - aha, you're caught-mi, is awesome!

has the cat got your tongue? - what did you swallow your tongue?

off one's own bat-what if

Ingliz va o'zbek tillarida idioma hodisasining qiyosiy tipologik tahlili

iboralar quyidagi xulosalar chiqarishga imkon berdi:

1. O'zbek tilidagi frazeologik birliklar ikki turga bo'linadi: frazeologik birlik va frazeologik birlashma, ingliz tilida frazeologik birlikka bo'linadi va frazeologik birlashma, frazeologik birikmalar yoki kollokatsiyalar.
2. Ikkala tilda ham frazeologik birliklar o'zlariga ko'ra guruhlanganligi ma'lum semantik xususiyatlar va ma'nolar.
3. Ma'no jihatidan frazeologik birliklar mohiyatan ikki xil: olmoshlar va ekspressiv iboralar va ular ikkala tilda ham tahlil qilinadi va ular asosan so'zlar va harakatlarni ifodalash uchun grammatik yoki og'zaki iboralar.

4. Shunday qilib, har bir tildagi frazeologik birliklar o'ziga xos lingvistik xususiyatlarga ega.

Ammo ikkala tilda ham frazeologik birliklar tilning o'ziga xos va boy qismi bo'lib xizmat qiladi. Ko'p qiymatli iboralar lug'at va tilni boyitishga yordam beradi va ma'noni birlashtiradi hissiy ma'no. Idioms bir lingusitcs alohida qismi sifatida faqat ko'rgan mumkin emas, deb foydalanish mumkin, yoki ishlatiladigan emas, chunki ular ikkala tilning umumiy lug'atining muhim qismini tashkil qiladi. Hozirgi vaqtda u o'zbek va ingliz frazeologik to'ldirilishini kuzatish juda muhimdir fond, chunki idiomalar katta tezlikda paydo bo'ladi, bu filiallarning rivojlanishi bilan bog'liq ilm-fan, yangi texnologiyalarni joriy etish, siyosiy o'yinlar va harbiy mojarolar uning ta'siri ingliz va o'zbek xalqlari uchun ham muhimdir. Hozirgi vaqtda idiomatik bo'lmagan tabiatning barqaror iboralarini qayta ko'rib chiqish orqali idiomalarning shakllanishi muhim ahamiyatga ega, ya'ni. fan, texnologiya sohasidagi terminologik birikmalar, sport. Bunday kombinatsiyalar osongina metaforizatsiya qilinadi va majoziy natijadametaforik foydalanish idiomalarning barcha belgilarini asta-sekin egallab, barqaror mazmunli qadriyatlarga ega bo'ladi, ularning tuzilmalarini qo'shish. Shuning uchun biz idiomalarni ingliz va o'zbek tillariga tarjima qilishning asosiy usullari va vositalarini ko'rib chiqdik tillar. Biz bilan bog'liq muammolar turli xil deb hisoblanganligini ko'rdik tilshunoslar, tarjimaning turli usullari tavsiya etiladi, turlicha fikrlar topiladi. Turli vaziyatlarda turli xil yondashuvlar kerak bo'lishi mumkin. Ammo bu erda asosiy rol tegishli tarjimonning shaxsiyatiga. Interpretator madaniyatning bir qismini his qilishi kerak matn tarjima qilingan til, unga kiritilgan bo'lishi kerak, faqat qilish kerak tarjimaning mumkin va ayni paytda noyob versiyasi. Buning uchun talqin uning tafakkuriga xorijiy madaniyat haqiqatlarining ulkan tanasini singdirishi kerak va boshqa odamlarning fikrlarini ular ifoda etilganidek aniq va yangi tarzda taqdim eting, shu bilan birga ona tilining barcha kuchi va boyligini bajarish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abduazizov A., Sodiqov A., Bashakov N. Umumiy tilshunoslik T., 1979.
2. Abdullayev F. O'zbek tili leksikasining ba'zi bir masalalariga doir til va adabiyot instituti asarlari. Tosh.: Fan , 1949.
3. Azizova F.S. "Ingizcha-o'zbekcha-ruscha phraseologizmlarning qisqacha lugati". T.: «Fan va texnologiya», 2010. 160 p.
4. Concise dictionary of modern English idioms / V.A. Kabulianskiy, K.G. Savelyeva. M: Astrel: AST: the Keeper, 2007. 175 p.
5. Litvinov P.P. 100 English nouns. 1000 idioms. The key to memory: textbook. / P.P. Litvinov. M.: Astrel: AST: Transitkniga, 2006. 670 p.
6. Rahmatullayev Sh. O'zbek tilining izohli frazeologik lug'ati. T., 1978.
7. Qilichev E. Hozirgi o'zbek adabiy tili. B., 1999.
8. Sulaymonov M. English lexicology. B., 2004.
9. Межкультурная коммуникация в контексте когнитивной лингвистики.
10. <http://www.homeenglish.ru/Articlesosnovn.htm> / (дата обращения: 28.10.2019).
11. [www. ziyonet.uz/](http://www.ziyonet.uz/) (дата обращения: 28.10.2019).